

Remarques sobre el mot *tot*

per Josep Ruaiç

Un treball de la professora Maria Grau i una narració de l'escriptora A.J. –assistents, totes dues senyores, a un nostre curs d'aprofundiment lingüístic durant l'any acadèmic 1994-95– ens van donar peu a estructurar unes remarques sobre el mot *tot*, remarques que ara la direcció de LLENGUA NACIONAL creu útil de publicar.

1. El mot *tot*, *tota*, *tots*, *totes* és, bàsicament, un adjectiu, tant amb el seu significat de 'enter' (lletí *totus*, *tota*, *totum*) com amb el significat col·lectiu (lletí *omnis*, *omne*), el qual pot ser col·lectiu universal ('els uns i els altres sense excepció') o col·lectiu partitiu ('l'un com l'altre indistintament, qualsevol'). Exemples (del DGLC):

– *He llegit tot el llibre. S'ha menjat tot el pa. Hem caminat tot el dia. Ha vetllat tota la nit. Ha plogut tota la setmana. Ha arribat amb tota la seva família. És capaç de beure's tota aquesta cervesa. M'he menjat tot un pa. Anar a tota velocitat. Fer-ho amb tota llibertat.* A notar que és morfològicament invariable (en la llengua moderna) davant un nom de ciutat, nació, etc.: *Ha corregut tot Barcelona. Tot Girona ho sap. Coneix tot Catalunya.*

– *Ha renyit amb tots els seus amics. La vaig a veure tots els dies de festa. Tots els angles d'aquest triangle són aguts. Tanqueu totes les finestres. Han caigut tots dos. He parlat amb totes tres. Li he deixat tots els que tenia. Venien de tots costats.* Notem les locucions *tots els altres* ('els restants', en nombre determinat) i *tots altres* ('els restants siguin els que siguin', en nombre indeterminat): *Aquest mes no ha plogut sinó dos dies: tots els altres ha fet bo. / Calç, guix i tots altres materials de construcció.*

– *Tota regla té les seves excepcions. Gent de tota mena. Ells vénen a tota hora.*

2. Usat adverbialment, el mot *tot...* concorda amb l'adjectiu que acompanya. Exemples (del DGLC): *La pobre noia estava tota avergonyida. Les he deixades totes soles. Amb la roba tota mullada.* Naturalment, té un caire neutre davant d'adverbis, però també davant de substantius: *Parlaven tot baix. Ara té tot just dos anys. Tot justament avui? Érem tot orelles, tot ulls.* Anteposat a un gerundi, emfatitza la idea de simultaneïtat o la d'oposició (cf. *El català / 2*, p. 126, paràgraf 4, i *Observacions crítiques... / 1*, p. 128)

3. Usat substantivament, *tot* significa 'la cosa entera, la reunió entera de parts'. Exemples (del DGLC): *El tot*

és igual a la suma de les parts. Formar amb algunes coses reunides un tot perfecte.

4. Usat pronominalment, *tot* pot fer de subjecte, de complement indirecte, de complement preposicional d'objecte, de complement circumstancial i de complement determinatiu. En canvi, per a fer de complement directe i de predicat nominal necessita l'acompanyament del pronom feble corresponent al substantiu; en aquest cas es pot dir (seguint el DGLC) que el mot en qüestió és més aviat un adjectiu quan té gènere masculí o femení, i és més aviat un pronom quan té valor neutre (cf. *El català / 2*, p. 92, apartat 2, b, o bé *Observacions crítiques...*, p. 66, ap. 2, b). Exemples (del DGLC, de M.G., d'A.J. i de J.R.):

– *Van venir tots els parents > Van venir tots. Tots hem de morir un dia o altre. Tot li reïx. Tot m'agrada. Tot eren èxits. Compra flors per a tots els amics > Compra flors per a tots > En compra per a tots* (no «Els en compra per a tots»). *Es recorda de tots els amics > Es recorda de tots. Va a totes les exposicions > Va a totes. Tu li respondràs per tots. Era el més agosarat de tots.*

– *El vi se l'han begut tot. La nit l'hem passada tota vetllant. / Vols paper? Aquí tens tot el que tinc, aquí el tens tot. / Li'n dono dos, però ell els vol tots. Li he deixat tots els que tenia. Dóna-m'ho tot. Els ho ha contat tot. Li ho ha contat tot. Ell ho és tot, per a mi.* (Noteu, però: *Això és tot*, en el sentit de 's'ha acabat', on *tot* és substantivat.) Exemple defectuós: «La boira ... baixava ... s'estenia en amplària, primer cobria mitja vila, després tota, ja no es veia ni un bocí de cel» (A.J., *Cavall Fort*, núm. 783, març 1995, p. 22); hauria de dir: ... primer cobria mitja vila, després **la cobrí tota...**¹

La necessitat de l'acompanyament del pronom feble quan *tot* forma part del complement directe o del predicat nominal es deu explicar pel caràcter adverbial de l'ètim *totus*, que fa que funcioni com un complement predicatiu. Compareu: *Dóna'm això arreglat > Dóna-m'ho arreglat / Dóna'm tot això > Dóna-m'ho tot* (recordeu que *ho*, en lletí *hoc*, equival a *això*, en lletí *hoc*).♦

¹ En rigor, la frase el·líptica («després tota») és defectuosa perquè sobreposa a un conjunt partitiu, indeterminat (*mitja vila*), un conjunt determinat (*tota la vila*). Esmenar el defecte comporta repetir el verb (de passada amb canvi de temps) i, aleshores, substituir el nom determinat (*la vila*) pel pronom feble corresponent.